

УДК 316.64:316.473–055.2

МЕТРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІКОВИХ СТЕРЕОТИПІВ У ЖІНОК РІЗНОГО ВІКУ

Дроздова М.А., к. психол. н.,
доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

У статті висвітлюються результати дослідження метричних особливостей вікових стереотипів у жінок різного віку на прикладі студенток і викладачів. Показано, що, залежно від віку опитаних, вікові стереотипи є більш або менш характерними для тих чи інших соціальних ситуацій. Виявлено статистично вірогідні відмінності в оцінці жінками молодшого і старшого віку ситуацій та обставин: звертання до жінки, початку і вікових меж народження нею дітей, кількісного діапазону молодості, літнього віку і старості.

Ключові слова: вікові стереотипи, вікові межі, студентки, викладачі.

В статье освещены результаты исследования метрических особенностей возрастных стереотипов у женщин разного возраста на примере студенток и преподавателей. Показано, что, в зависимости от возраста опрошенных, возрастные стереотипы являются более или менее характерными для тех или иных социальных ситуаций. Выявлены статистически достоверные отличия в оценке женщинами молодого и старшего возраста ситуаций и обстоятельств: обращения к женщине, начала и возрастных границ рождения ею детей, количественного диапазона молодости, пожилого возраста и старости.

Ключевые слова: возрастные стереотипы, возрастные границы, студентки, преподаватели.

Drozdova M.A. THE METRIC PECULIARITIES OF THE AGE STEREOTYPES AMONG THE WOMEN OF DIFFERENT AGE

The research results of the metric characteristics of the age stereotypes among the women of different ages on the example of female students and female teachers are highlighted in the article. It is shown that depending on the age of respondents the age stereotypes are more or less specific to certain social situations. Statistically significant differences in evaluating the situations and circumstances by the younger and older women are revealed. These situations and circumstances are how a woman is addressed, the beginning and the age limits of giving birth to children, the quantitative range of youth, middle and old age.

Key words: age stereotypes, age limits, female students, female teachers.

Постановка проблеми. Аксиоматичною є теза про те, що соціальні стереотипи виступають невід'ємною частиною соціального сприймання, обумовлюючи його процес і результат. Нагадаємо, що цей термін уперше був застосований 1922 р. американським дослідником У. Ліппманом, котрий розумів під ним упорядковані, схематичні, детерміновані культурою «картинки» світу «у голові» людини [7]. Пізніше науковцями було запропоновано значну кількість інших дефініцій, але в більшості з них так чи інакше повторювались основні сутнісні ознаки цього феномена, згадані У. Ліппманом, а саме неточність, помилковість та інерційність.

З часом намітилися два основні напрями наукового аналізу цього феномена: індивідуальний та соціальний (соціально-психологічний). На кожному з цих рівнів Г. Теджфел виокремив по дві функції стереотипів. До індивідуального рівня належить когнітивна (схематизація, спрощення, економія мислення) та ціннісно-захисна (утворення та збереження картини світу), а до соціального – ідеологізуюча (формування і збереження групової ідеології, що

пояснює і виправдовує поведінку групи) та ідентифікуюча (створення і збереження позитивного групового «Ми-образу») [13].

Як зазначає В.С. Агеєв, будучи універсальним механізмом міжгрупового сприймання, стереотипізація актуалізується на будь-якому рівні міжгрупової взаємодії [1]. Це, до речі, пояснює значну кількість типів соціальних стереотипів (залежно від їхнього об'єкта): етнічні, гендерні (статеві), вікові, сімейні, політичні, професійні, конфесійні, медичні, географічні тощо. Але у будь-якому випадку стереотипізація проявляється у чотирьох взаємопов'язаних процесах: 1) максимізація міжгрупових відмінностей; 2) максимізація внутрішньогрупової схожості; 3) мінімізація міжгрупової схожості; 4) мінімізація внутрішньогрупових відмінностей [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що внаслідок певних наукових традицій та соціально-політичних обставин одні типи соціальних стереотипів є більш дослідженими у гуманітарній науці пострадянських країн (зокрема, існує значна кількість праць стосовно гендерних

або етнічних стереотипів), тоді як інші вивчалися дещо меншою мірою. До останніх належать і вікові стереотипи. Згідно з А.В. Мікляєвою [8], на сьогоднішній час у науці склалося кілька теоретичних підходів щодо сутності вікових стереотипів. У зарубіжній соціальній психології переважає когнітивний підхід. Він розглядає вікові стереотипи як «схеми» («пізнавальні категорії»), котрі використовуються людьми у процесах обробки соціальної інформації, щоб спростити її і зробити поведінку партнера по взаємодії більш прогнозованою. У російській соціально-психологічній науці сформувався інший, соціально-культурний, підхід, де увагу сконцентровано на соціальних та культурних джерелах цих стереотипів, їхній ролі у процесах соціалізації. Цей підхід був започаткований І. Коном. Дослідник визначив вікові стереотипи як риси та властивості, котрі культура приписує особам певного віку і які виступають для них своєрідною соціальною нормою. Сама А.В. Мікляєва визначає вікові стереотипи як спрощене схематизоване знання про психологічні особливості представників тих чи інших вікових груп. Основними їх функціями є сприяння процесам пізнання і оцінки інших людей, а також формуванню стійких вікових ідентифікацій і протиставлення своєї вікової групи іншим.

В останні роки науковцями досить систематично вивчалися соціальні стереотипи стосовно осіб літнього та похилого віку – так звані геронтостереотипи [2; 3; 4; 6; 8; 9; 10; 11; 12]. З одного боку, це можна пояснити загальним впливом західних соціально-культурних установок, які передбачають критичне сприймання та оцінку так званого ейджизму. Водночас геронтостереотипи часто пов'язані зі стереотипами інших типів, зокрема професійними («старі працівники гірше працюють») та медичними («у старих купа хвороб», «вони у маразмі»). Натомість праць, присвячених соціальним стереотипам щодо представників інших вікових груп, дещо менше [5; 8] (можливо, через те, що вони вважаються «природними» і, відповідно, малоактуальними).

У більшості праць з проблеми вікових стереотипів традиційно досліджувалися якісні характеристики останніх. Водночас, на наш погляд, сама сутність вікових стереотипів передбачає, що їхньою важливою складовою можуть бути й суто кількісні («метричні») параметри: наприклад, певні вікові межі, діапазони. Крім того, вплив будь-яких стереотипів обумовлюється низкою особистісних та соціальних змінних, зокрема рівнем конформності. Відомо, що жінки мають дещо вищий рівень конформ-

ності порівняно з чоловіками, що пояснює більшу «вразливість» перших до різних соціальних стереотипів.

Постановка завдання. Зважаючи на вищесказане, метою нашого дослідження стало з'ясування метричної специфіки вікових стереотипів у жінок різного віку. Об'єктом дослідження були вікові стереотипи, а його предметом – метричні особливості вікових стереотипів у вітчизняних студенток і викладачів (тобто своєрідні «вікові шкали»).

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальну вибірку склали 84 жінки, зокрема студентки 2–5 курсів ($n = 43$, середній вік – 20 років) та викладачі ($n = 41$, середній вік – 43 роки) психолого-педагогічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Дослідження здійснювалося у травні 2016 р. за допомогою методу анонімного анкетування. Анкета містила перелік з 15 «вікових ситуацій», які стосувалися вікових меж (рамоч) певного звертання до жінки, початку сексуальних стосунків, створення сім'ї, народження дітей, побудови кар'єри, виходу на пенсію, змін в особистому й професійному житті, а також уявлення про кількісний діапазон різних вікових періодів у житті жінок. На нашу думку, це ті життєві ситуації або обставини, де прямо чи побічно може проявитися вплив вікових стереотипів. Відповідь досліджувані мали дати у числовій формі, тобто вказати конкретний вік (кількість років) стосовно кожного завдання. Якщо респондент вважав, що для якоїсь ситуації (запитання) вікової норми не існує, він міг не давати жодної відповіді. Математико-статистичний аналіз результатів здійснювався за допомогою програми SPSS 11.

Результати статистичного аналізу відображено у таблиці 1. Перш ніж їх проаналізувати, опишемо тенденції частоти відповідей / невідповідей на конкретні запитання анкети (що, на нашу думку, також відображає ряд цікавих моментів).

Студентки найчастіше (95–100%) відповіли на запитання № 1, 4, 6, 7, 8, 10–13. Отже, ситуації звертання до жінки, створення нею сім'ї, народження / ненародження дітей, пенсійного віку та різні вікові періоди у житті жінок уявляються дівчатам найбільш стереотипними. Натомість відповідей на запитання № 14 (щодо можливості змін в особистому житті) було отримано найменше порівняно з іншими (67%).

Відповіді викладачів найчастіше (95–100%) стосувалися запитань № 2, 7, 8, 10–12. Таким чином, тут найбільш стереотипними були ситуації початку статевого життя, народження / ненародження дітей,

вікові межі зрілості, похилого віку і старості жінок. Рідше (71–76%) зустрічалися відповіді на запитання № 5, 14, 15. Вочевидь, ситуації заміжжя та змін в особистому і професійному житті сприймаються викладачами менш стереотипно.

Зважаючи на вищесказане, бачимо, що ситуації № 7, 8, 10–12 найбільше провокують жінок незалежно від віку давати якісь відповіді. Тобто відносно народження / ненародження дітей і уявлення про зрілий, похилий вік та старість у суспільстві існують певні соціальні норми, яких опитані вважають за потрібне дотримуватися. І навпаки, щодо вікових норм щось змінювати в особистому житті представники обох груп дали найменше відповідей. Це свідчить про сприймання цієї ситуації (незалежно від віку) як неоднозначної, такої, що не має чіткого «вікового діапазону».

Тепер проаналізуємо результати стосовно тенденцій одностайності відповідей у групах досліджуваних. Як можна побачити з таблиці 1, студентки були найбільш одностайними в уявленнях про початок: статевого життя дівчиною (це приблизно 18 років),

створення нею сім'ї (20 років) і народження дітей (22 роки). Найменш схожі відповіді ми отримали щодо студентських уявлень про вікові рамки змін особистого життя жінкою. Так, за результатами частотного аналізу відносна більшість опитаних дівчат рубежем таких змін вважає 50 і 60 років (21% і 12% опитаних відповідно), хоча загальний діапазон відповідей тут коливався від 35 до 80 років. Також не дуже одностайними були дівчата в уявленнях про вікові межі старості жінки (найчастіше називали 70 (30% опитаних), 75 (19%), 60 (16%) і 80 (12%) років; загальний діапазон відповідей: від 50 до 90 років). Суттєві відмінності спостерігалися й в оцінці студентками межі можливості щось змінити у професійному житті. Тут найчастіше обирали 50 (19% опитаних), 40 (16%), 45 (14%), 60 (14%) років. У цілому оцінки коливалися від 35 до 70 років.

У групі викладачів маємо такі результати. Найбільш схожі відповіді отримано стосовно ситуацій початку жінкою статевого життя (приблизно 18 років) і народження дітей (20 років). Найменш одностайними були викладачі в оцінці ситуації звертання до жін-

Таблиця 1

Кількісні показники вікових стереотипів у досліджуваних

№	Критерій	Середні значення (років)		Достовірність відмінностей за t-критерієм
		Студентки	Викладачі	
1	До представниці жіночої статі можна звертатись «Дівчиною», якщо їй до ...	31,8±4,5	40,1±13,5	При $p \leq 0,001$
2	Статеве життя дівчина може починати з ...	17,6±1,5	17,9±1,3	---
3	Якщо у дівчини не було сексу до ... років, це може викликати занепокоєння.	26,4±4,4	26,8±4,6	---
4	Дівчині / жінці можна створювати сім'ю, починаючи з ...	20,2±2,5	20,8±3,2	---
5	Якщо дівчина / жінка до ... не вийшла заміж, це може викликати занепокоєння.	34,6±5,9	34,4±4,8	---
6	Молодою можна вважати жінку до ...	38,2±8,4	44,9±6,8	При $p \leq 0,001$
7	Жінці краще народжувати дітей, починаючи з ...	21,7±2,4	20,3±1,8	При $p \leq 0,01$
8	Жінці краще не народжувати дітей після ...	40,5±5,7	43,9±5,3	При $p \leq 0,01$
9	Жінці краще побудувати кар'єру до ...	36,9±7,5	39,5±7,6	---
10	Зрілим для жінки можна вважати вік, починаючи з ...	41,0±8,0	44,6±10,5	---
11	Літньою можна вважати жінку, починаючи з ...	59,4±5,7	64,5±6,4	При $p \leq 0,001$
12	Старою можна вважати жінку, починаючи з ...	70,2±8,7	75,6±7,2	При $p \leq 0,01$
13	Жінок краще відправляти на пенсію з ...	55,8±5,2	55,8±6,9	---
14	Починаючи з ..., жінці немає сенсу кардинально щось змінювати в особистому житті (нові сім'я, місце проживання).	53,6±12,1	54,8±10,2	---
15	Починаючи з ..., жінці немає сенсу кардинально щось змінювати в професійному житті (нові професія, робота).	48,8±8,5	50,0±8,9	---

ки «Дівчино» (найчастіше називали 40 (34% опитаних) і 30 (27%) років; загальний віковий діапазон: від 23 до 100 років); в уявленнях про початок зрілості (найбільше отримано відповідей: 50 (22% опитаних), 45 (14%), 35 (12%), 40 (12%) років; загальні вікові рамки від 20 до 65 років) та про віковий бар'єр змін в особистому (найчастіше називали 50 (27% респондентів) і 60 (17%) років; вікові межі від 40 до 90 років) і професійному житті (найчастіше називали 50 (20% досліджуваних), 40 (15%) і 60 (15%) років; результати коливались від 30 до 65 років).

Отже, бачимо, що студентки і викладачі найвищу одноставність виявили відносно уявлення про вікову норму початку статевого життя дівчиною (це приблизно 18 років). З нашого погляду, такий результат пояснюється юридичним та медико-фізіологічним підґрунтям, які лежать в основі цього стереотипу. Адже 18 років – це настання повноліття, юридичної дієздатності і фізіологічної готовності до інтимного життя.

Суттєва дисперсія оцінок в обох групах мала місце стосовно розуміння вікових меж змін в особистому та професійному житті. Мабуть, цьому сприяли поступова модернізація життєвих цінностей, орієнтування на особливості життя західноєвропейців, відсунення певних вікових бар'єрів тощо. З іншого боку, такий результат, можливо, обумовлений дещо широким смисловим діапазоном завдань № 14 та № 15 (адже вони включали ситуації створення нової сім'ї та зміни місця проживання, нової професії та місця роботи).

Водночас привертає увагу високий розкид оцінок в ситуації № 1 (звертання до жінки «Дівчино») серед викладачів та відсутність такої тенденції серед студенток. Ми пояснюємо це двома моментами. По-перше, в нашому суспільстві до жінки юного, молодого і зрілого віку досить часто прийнято звертатися «Дівчино!» (у транспорті, в магазині до продавщиць тощо). Хоча це іноді й викликає посмішку, але у більшості випадків оточення реагує нормально, як на неформальну форму звертання до жінки. Фактично це стало нашим місцевим аналогом західних варіантів: міс, фрау, пані тощо. По-друге, такі дані зумовлені віком викладачів, які склали нашу вибірку (приблизно 30–60 років). Чим старшою стає людина, тим по-іншому вона сприймає свій вік і вік людей, які поряд із нею, а отже, і особливості звертання до них. Якщо для 20-річних 30-річні здаються надто дорослими, аби звертатися до них «Дівчино!», то для осіб зрілого віку таке звертання до 30-річних і 40-річних (а саме такий вік називали частіше) є допустимим.

Застосована нами процедура t-критерія Ст'юдента дала змогу виявити статистично вірогідні відмінності між відповідями студенток і викладачів щодо ситуацій № 1, 6–8, 11, 12 (див. таблицю 1). Так, на відміну від студенток, які правильним вбачають звертання «Дівчино!» до жінки не старшої від 32 років, викладачі посувають ці рамки у середньому до 40 років (щоправда, як зазначалося вище, більш-менш одноставних відповідей тут не було). Крім того, у середньому дівчата молодіше вважають жінку до 38 років (хоча й зі суттєвою різницею у відповідях), а викладачі – аж до 45 років. Те ж саме стосується уявлень про літній вік (59 і 65 років відповідно) і старість (70 і 76 років) жінок. Схожу тенденцію спостерігаємо стосовно віку, після якого жінці краще не народжувати дітей (у студенток це 41 рік, у викладачів – 44 роки). Такі результати, на нашу думку, пояснюються відмінностями у ціннісних орієнтаціях, притаманних кожній віковій субкультурі, у життєвому досвіді опитаних тощо. Зокрема, старше покоління може бути менш категоричним у своїх оцінках, виявляти дещо меншу конформність з ряду питань (оскільки, можливо має тут певний життєвий досвід). Викликає інтерес і те, що, за переконанням студенток, жінці краще народжувати дітей у 22 роки, а не у 20, як уявляють викладачі. Така, хоч нібито й невелика, різниця пояснюється, мабуть, реаліями сьогодення. У наш економічно складний час дівчата прагнуть спершу здобути освіту, а потім уже замислюються про дітей (аби бути матеріально незалежними і в разі невдалого особистого життя змогти їх прогодувати). Старші ж, напевно, керуються стереотипами, які склалися у суспільстві раніше, – дівчині, доки юна, потрібно вийти заміж, народити, а чоловік має прогодувати її та нащадків.

Примітний той факт, що з п'ятнадцяти запропонованих запитань-ситуацій статистично вірогідні відмінності зафіксовані лише щодо шести вищезазначених. На наш погляд, у цих шістьох ситуаціях спрацьовують певні соціальні чинники (про що йшлося раніше), які, у свою чергу, й позначилися на таких оцінках респондентів.

Стосовно інших дев'яти критеріїв, у суспільстві, незалежно від віку і частково від статі, сформувалися певні соціальні стереотипи, під впливом яких і перебували опитані. Розглянемо ці ситуації детальніше. І студентки, і викладачі переконані, що статеве життя дівчина має починати з 18 років, а створювати сім'ю у 20–21 рік. Отже, респонденти поділяють певні наявні в нашій культурі соціальні норми щодо цього. Сексуальні контакти у більш ранньому віці є

небажаними, бо можуть мати різні медичні, психологічні наслідки, про які говорять лікарі, сексологи, психологи тощо. Натомість у 18 років дівчина є відносно сформованою особистістю і фізіологічно готовою до початку статевого життя та (якщо це сталося або є бажання) до продовження роду. Додамо до цього ще й визначеність з професією та її здобуття, і в 21 рік можна вже подумати про сім'ю. Те ж саме стосується й уявлень про зрілість і про вік, допустимий для змін в особистому і професійному житті. У нашому суспільстві зрілою прийнято вважати жінку, яка переступила межу сорокаліття. Після цього, як уявляється, десь до п'ятдесяти років у неї ще є певний час для влаштування (повторно чи вперше) особистого життя або для професійної реалізації, а потім має настати період стабільності й устаткованості в усіх сферах. Вікові рамки (стереотипи) виникли у нашій свідомості (до речі, незалежно від статі) і відносно побудови кар'єри. Вони продиктовані реаліями часу (треба якомога швидше «стати на ноги», отримати матеріальну незалежність) і західними цінностями (на Заході, як відомо, багато хто спочатку займається кар'єрою, а вже потім влаштовує особисте життя, народжує дітей тощо). Наявністю певних соціальних норм (стереотипів) пояснюються також уявлення про початок пенсійного віку жінки. Адже ще недавно, згідно з законодавством України, жінок відправляли на пенсію у 55 років. Як бачимо, це співпадає з отриманими результатами (у середньому в обох групах бажаний для жінки вік виходу на пенсію – 56 років). Зараз, щоправда, у державі триває пенсійна реформа, однак, оскільки поки що в ній все дуже заплутано, опитані жінки керуються сформованими раніше атитюдами.

Цікавими, з нашої точки зору, є оцінки ситуацій № 3 і № 5. Проаналізуємо їх. У цілому респонденти обох груп переконані: якщо у дівчини не було сексу до 26–27 років, це може викликати занепокоєння. Така однастайність видається дивною, бо ще кілька років тому дівчата намагалися якомога раніше позбутися цнотливості (від 16 до 20–21 року максимум) і вважали це за норму. Тепер вікові рамки значно посунулися. Можливо, це пов'язано зі ЗМІ, які й сприяли формуванню нових соціальних установок. Нині героїнями багатьох розважальних телешоу, програм виступають дівчата, які відкрито говорять про свої життєві принципи: не цілуватися, не мати сексуальних контактів до заміжжя, «берегти себе» для єдиного тощо. Натомість вік 25–30 років (а саме такі відповіді найчастіше давали представники обох

груп) традиційно сприймається людьми як досить зрілий, аби до цього часу багато чого спробувати у житті, у тому числі й інтимні стосунки. Привертають увагу також такі результати. У більшості опитаних студенток і викладачів занепокоєння викликає незаможна жінка до 35 років. Отже, і тут маємо справу зі стереотипами, які, однак, останнім часом зазнали певної трансформації. Наприклад, ще не так давно на дівчину дивилися «скоса», якщо вона не вийшла заміж до 30 (а то навіть і до 25) років. Робимо висновок, що сучасні оцінки границь заміжжя сформувалися під впливом ЗМІ та західних цінностей. Зокрема, на Заході, як зазначалося раніше, молоді люди не поспішають зі створенням сім'ї і часто роблять це після 30–35 років. До того ж у ЗМІ постійно з'являється інформація про відомих телезірок, співаків, «світських левиць», які демонструють емансипацію, розкуте і вільне від сімейних обов'язків життя, народження дітей після 35-ти тощо. Навіть відповідно до чинного законодавства України молоддю вважаються особи до 35 років. Таким чином, в уявленнях жінок вікові межі молодості дещо посунулися, а з ними й уявлення про час заміжжя.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз результатів дав можливість зробити такі висновки.

1) Вікові стереотипи є невід'ємною частиною процесу соціального пізнання, універсальним соціально-психологічним феноменом, який дає змогу оцінювати людей (або певні ситуації), зокрема, за критерієм «рано / пізно». Одні вікові стереотипи залишаються протягом тривалого періоду незмінними, інші – демонструють динаміку якісного або кількісного характеру. Типовими прикладами такої динаміки можуть бути зміни у нашій культурі соціальних уявлень про вікові рамки початку статевого життя дівчиною та її заміжжя.

2) Вікові стереотипи жіночої молоді найбільше стосуються таких ситуацій, як початок: статевого життя, народження дітей і створення сім'ї. Щодо вікових меж змін в особистому житті (нові сім'я, місце проживання), то вікові стереотипи є менш вираженими.

3) У зрілому періоді вікові стереотипи найчастіше проявляються в ситуаціях початку статевого життя і народження дітей жінкою, а найменше – в оцінці особливостей звертання до жінки, а також в уявленнях про початок зрілості та про віковий бар'єр змін в особистому житті.

4) Вікові стереотипи відносно особливостей звертання до жінки, початку і вікових рамок народження нею дітей, оцінки

кількісного діапазону молодості, літнього віку і старості жінок пов'язані з віком. Натомість стереотипізовані уявлення про початок статевого життя і створення сім'ї дівчиною, про вікові межі сексуальних стосунків, заміжжя жінки, зміни у її особистому і професійному житті, побудови кар'єри не зумовлені віком.

5) Одним із перспективних напрямів подальших досліджень може бути виявлення і порівняння гендерної специфіки вікових стереотипів (щодо жінок і чоловіків).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агеев В.С. Психологическое исследование социальных стереотипов / В.С. Агеев // Вопросы психологии. – 1986. – № 1. – С. 95–101.
2. Альдохина Е.Н. Стереотипные представления детей и подростков о пожилых людях / Е.Н. Альдохина // Психология зрелости и старения. – 2002. – № 3. – С. 63–88.
3. Горфан Я.Ю. Предубеждения в отношении пожилых людей как фактор их виктимизации / Я.Ф. Горфан // Психологическая наука и образование : [электронный научный журнал]. – 2012. – № 2. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://psyedu.ru/journal/2012/2/2892.phtml>.
4. Краснова О.В. Стереотипы пожилых и отношение к ним / О.В. Краснова // Психология зрелости и старения. – 1998. – № 1. – С. 10–18.
5. Курьшева О.В. Социально-психологическое исследование возрастных стереотипов молодежи / О.В. Курьшева // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 7 (Философия). – 2010. – № 2(12). – С. 105–116.
6. Лемиш В.В. Образ пожилого и старого человека в представлениях взрослых 20–39 лет / В.В. Лемиш // Известия Алтайского государственного университета. – 2015. – № 3 (87), Т.1. – С. 64–69.
7. Липпман У. Общественное мнение / У. Липпман ; пер. с англ. ; под ред. К.А. Левинсона, К.В. Петренко. – М. : Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.
8. Микляева А.В. Психология межвозрастных отношений : [монография] / А.В. Микляева. – М. : Перо, 2014. – 159 с.
9. Писарев А.В. Образ пожилых людей в современной России / А.В. Писарев // Социологические исследования. – 2004. – № 4. – С. 51–56.
10. Смирнова Т.В. Пожилые люди: стереотипный образ и социальная дистанция / Т.В. Смирнова // Социологические исследования. – 2008. – № 8. – С. 49–55.
11. Черепанова О.В. Образ старости в представлениях студенток гуманитарных факультетов Алтайского государственного университета / О.В. Черепанова // Вестник факультета психологии и педагогики Алтайского государственного университета : [электронный научный журнал]. – 2016. – № 2. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://journal.asu.ru/index.php/vfp/article/view/1164/852>.
12. Чернышкова Е.В. Социальное конструирование стереотипов старости: гендерный аспект / Е.В. Чернышкова // Вестник ПАГС. – 2008. – С. 179–185.
13. Шихирев П.Н. Современная социальная психология / П.Н. Шихирев. – М. : ИП РАН ; КСП+ ; Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – 448 с.